

Ondernemingsrecht en faillissementsrecht

Noordhoff Uitgevers

Mr. C.L. Koppenol

11^e druk

Ondernemingsrecht en faillissementsrecht

Mr. C.L. Koppenol

Elfde druk

Noordhoff Uitgevers Groningen | Utrecht

Ontwerp omslag: G2K (Groningen-Amsterdam)

Omslagillustratie: Jason Blackeye - unsplash

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

De informatie in deze uitgave is uitsluitend bedoeld als algemene informatie. Aan deze informatie kunt u geen rechten of aansprakelijkheid van de auteur(s), redactie of uitgever ontleen.

0 / 19

© 2019 Noordhoff Uitgevers bv, Groningen/Utrecht, The Netherlands

Deze uitgave is beschermd op grond van het auteursrecht. Wanneer u (her)gebruik wilt maken van de informatie in deze uitgave, dient u vooraf schriftelijke toestemming te verkrijgen van Noordhoff Uitgevers bv. Meer informatie over collectieve regelingen voor het onderwijs is te vinden op www.onderwijsenauteursrecht.nl.

This publication is protected by copyright. Prior written permission of Noordhoff Uitgevers bv is required to (re)use the information in this publication.

ISBN (ebook) 978-90-01-99454-9

ISBN 978-90-01-99449-5

NUR 820

Woord vooraf

De invloed van Europa op het ondernemingsrecht wordt ook in deze druk weer zichtbaar. Zo is in het hoofdstuk over het bestuursverslag de Uitvoeringswet richtlijn jaarrekening verwerkt. Ook wordt aandacht besteed aan de Europese Verordening marktmisbruik.

Zoals gebruikelijk wordt ook in deze druk aandacht besteed aan recente gebeurtenissen bij ondernemingen die voor de ontwikkeling van het ondernemingsrecht van belang zijn. Voorbeelden hiervan zijn de grensoverschrijdende fusie Ahold/Delhaize en de overnamestrijd bij AkzoNobel en Unilever.

De indeling en opzet van het boek zijn niet gewijzigd. Het artikelen- en het jurisprudentieregister zijn geschrapt. Gebruikers van het boek bleken er geen behoefte aan te hebben. Dit laatste geldt niet voor het trefwoorden- en het websiteregister. Die registers zijn geactualiseerd en in deze druk opgenomen. Om het leesgemak te verbeteren wordt geen gebruik meer gemaakt van voetnoten.

Meer dan voorheen wordt aandacht besteed aan de wettelijke administratieplicht en de positie van de controlerend accountant.

In veel hoofdstukken is nieuwe jurisprudentie toegevoegd. Enerzijds om de context van een regeling te verduidelijken, anderzijds omdat deze jurisprudentie aansluit bij recente gebeurtenissen.

Mijn dochters Roos en Merel dank ik voor hun bijdragen aan deze druk. De informatie die ze mij gaven was zinvol en ik heb deze goed kunnen gebruiken. Deze druk draag ik op aan onze kleindochter Frédérique. Werd het schrijven opa te veel, dan zorgde zij voor de nodige afleiding.

C.L. Koppenol
Rotterdam, februari 2019

Inhoud

Inleiding 9

1 Onderneming en recht 11

- 1.1 Onderneming en Corporate Governance 12
- 1.2 Onderneming 17
- 1.3 Ondernemingsrecht 18
- 1.4 Rechtsvorm van de onderneming 21
- 1.5 Buitenlandse rechtspersonen 23
- 1.6 Handelsregister 24
- 1.7 Handelsnaam 27
- 1.8 Vindplaatsen en bronnen van het ondernemingsrecht 28
Casus 29

2 Eenmanszaak en personenvennootschap 33

- 2.1 Eenmanszaak 34
- 2.2 Maatschap 37
- 2.3 Vennootschap onder firma 43
- 2.4 Commanditaire vennootschap 46
Casus 48

3 Algemene vraagstukken rond rechtspersonen 51

- 3.1 Stelsel van rechtspersonen 52
- 3.2 Ontstaan van de rechtspersoon 54
- 3.3 Raadpleging Handelsregister 55
- 3.4 Doelstelling rechtspersonen 56
- 3.5 Redelijkheid en billijkheid 58
- 3.6 Besluitvorming 59
- 3.7 Vertegenwoordiging 62
- 3.8 Omzetting 68
- 3.9 Ontbinding en vereffening 69
- 3.10 Toezicht op rechtspersonen 74
Casus 77

4 Soorten kapitaalvennootschappen 81

- 4.1 Kapitaalvennootschappen 82
- 4.2 Dualistisch en monistisch bestuursmodel 82
- 4.3 Directeur-grotaandeelhouder 84
- 4.4 Structuurregeling 87
- 4.5 Volledig, vrijgesteld en verzwakt regime 88
- 4.6 Beurs-nv en management-bv 97
Casus 100

- 5 Oprichting van de nv en bv 103**
 - 5.1 Oprichtingsprocedure 104
 - 5.2 Voorovereenkomst 104
 - 5.3 Akte van oprichting 105
 - 5.4 Passeren van de notariële akte van oprichting 108
 - 5.5 Inschrijven in Handelsregister 108
 - 5.6 Bekrachtiging van rechtshandelingen uit de voorperiode 109
 - 5.7 Storting op aandelen 112
 - 5.8 Nachgründung 116
 - Casus 118

- 6 Organen van de nv en bv 121**
 - 6.1 Organen van de nv en bv 122
 - 6.2 Bevoegdheden van de algemene vergadering 123
 - 6.3 Oproep voor de algemene vergadering 127
 - 6.4 Besluitvorming van de algemene vergadering 130
 - 6.5 Bestuur 133
 - 6.6 Benoeming, schorsing en ontslag van bestuurders 134
 - 6.7 Raad van commissarissen 139
 - 6.8 Aansprakelijkheid van bestuurders 142
 - Casus 150

- 7 Concernverhoudingen 155**
 - 7.1 Concern(recht) 156
 - 7.2 Holding 156
 - 7.3 Holding en bedrijfsopvolging 159
 - 7.4 Concernbegrippen in de wet 160
 - 7.5 Centrale leiding en bestuursautonomie 166
 - 7.6 Verzelfstandiging van concernonderdelen 168
 - 7.7 Positie minderheidsaandeelhouders en schuldeisers 173
 - Casus 177

- 8 Kapitaal en vermogen 181**
 - 8.1 Kapitaalsbegrip 182
 - 8.2 Kapitaal- en vermogensbescherming 185
 - 8.3 Verkrijging van eigen aandelen 190
 - 8.4 Inkoop van eigen aandelen 192
 - 8.5 Wettelijke reserves 195
 - 8.6 Vermindering van het aandelenkapitaal 199
 - 8.7 Uitbreiding van kapitaal 202
 - Casus 206

- 9 Effectenrecht 211**
 - 9.1 Effecten 212
 - 9.2 Aandeelhouderschap 213
 - 9.3 Wet op het financieel toezicht 215
 - 9.4 Melding zeggenschap 216
 - 9.5 Soorten aandelen 217
 - 9.6 Overige effecten 221
 - 9.7 Toezicht 226
 - 9.8 Overdracht van aandelen 227
 - 9.9 Handel in aandelen 230
 - 9.10 Gedwongen uitkoop door de grootaandeelhouder 234
 - Casus 236

- 10 Bescherming kapitaalvennootschap 239**
 - 10.1 Beschermingsmaatregelen 240
 - 10.2 Toelaatbaarheid beschermingsmaatregelen 243
 - 10.3 Soorten beschermingsmaatregelen 245
 - 10.4 Bevoegdheidsbeperkende beschermingsmaatregelen 245
 - 10.5 Samenstelling algemene vergadering 247
 - 10.6 Overige beschermingsmaatregelen 249
 - Casus 253

- 11 Fusie en splitsing 257**
 - 11.1 Samenwerking tussen ondernemingen 258
 - 11.2 Joint venture 258
 - 11.3 Fusie 260
 - 11.4 Aandelenfusie 262
 - 11.5 Bedrijfsfusie 267
 - 11.6 Juridische fusie 270
 - 11.7 Juridische splitsing 276
 - 11.8 Regels voor samenwerking 279
 - Casus 282

- 12 Vereniging, coöperatie en onderlinge waarborgmaatschappij 287**
 - 12.1 Verenigingsrecht 288
 - 12.2 Soorten verenigingen 288
 - 12.3 Oprichting 290
 - 12.4 Ledenvergadering 293
 - 12.5 Lidmaatschap 294
 - 12.6 Bestuur 296
 - 12.7 Vertegenwoordigingsbevoegdheid 299
 - 12.8 Toezicht 300
 - 12.9 Coöperatie 300
 - 12.10 Onderlinge waarborgmaatschappij 304
 - 12.11 Grote coöperatie en onderlinge waarborgmaatschappij 305
 - 12.12 Vereniging van eigenaars 305
 - Casus 308

- 13 Stichting 311**
 - 13.1 Soorten stichtingen 312
 - 13.2 Oprichting 316
 - 13.3 Ledenverbod 317
 - 13.4 Bestuur 317
 - 13.5 Statutenwijziging 320
 - 13.6 Toezicht 322
 - Casus 324

- 14 Geschillenregeling en enquêteprocedure 327**
 - 14.1 Conflicten bij rechtspersonen 328
 - 14.2 Geschillenregeling 330
 - 14.3 Recht van enquête 335
 - Casus 345

- 15 Jaarrekening en bestuursverslag 349**
 - 15.1 Financiële verantwoording van ondernemingen 350

- 15.2 Jaarrekeningenrecht [352](#)
- 15.3 Uitgangspunten en grondslagen van de jaarrekening [354](#)
- 15.4 Toelichting bij de jaarrekening [360](#)
- 15.5 Indeling van de balans en de winst-en-verliesrekening [361](#)
- 15.6 Geconsolideerde jaarrekening [369](#)
- 15.7 Bestuursverslag [372](#)
- 15.8 Besluitvorming en openbaarmaking [377](#)
- 15.9 Rechtspraak [380](#)
[Casus 384](#)

16 Ondernemingsraad [387](#)

- 16.1 Wetgeving [388](#)
- 16.2 Definities [389](#)
- 16.3 Instelling van een ondernemingsraad [393](#)
- 16.4 Soorten ondernemingsraden [396](#)
- 16.5 Leden van de ondernemingsraad [397](#)
- 16.6 Regels voor geschillen [400](#)
- 16.7 Bevoegdheden van de ondernemingsraad [401](#)
[Casus 407](#)

17 Europese rechtsvormen [411](#)

- 17.1 Europees economisch samenwerkingsverband (EESV) [412](#)
- 17.2 Europese vennootschap (SE) [415](#)
- 17.3 Europese coöperatieve vennootschap (SCE) [418](#)
- 17.4 Fusie en zetelverplaatsing binnen Europa [419](#)
[Casus 421](#)

18 Faillissement en surseance van betaling [423](#)

- 18.1 Executoriaal beslag of faillissement [424](#)
- 18.2 Procedure bij faillissement [425](#)
- 18.3 Gevolgen van het faillissement [430](#)
- 18.4 Conservatoire en executoriale fase van een faillissement [432](#)
- 18.5 Rechtsbescherming [435](#)
- 18.6 Schuldsanering natuurlijke personen [435](#)
- 18.7 Schuldeisers [436](#)
- 18.8 Einde faillissement [438](#)
- 18.9 Surseance van betaling [439](#)
[Casus 442](#)

Eindvragen [445](#)

Lijst van afkortingen [449](#)

Websiteregister [453](#)

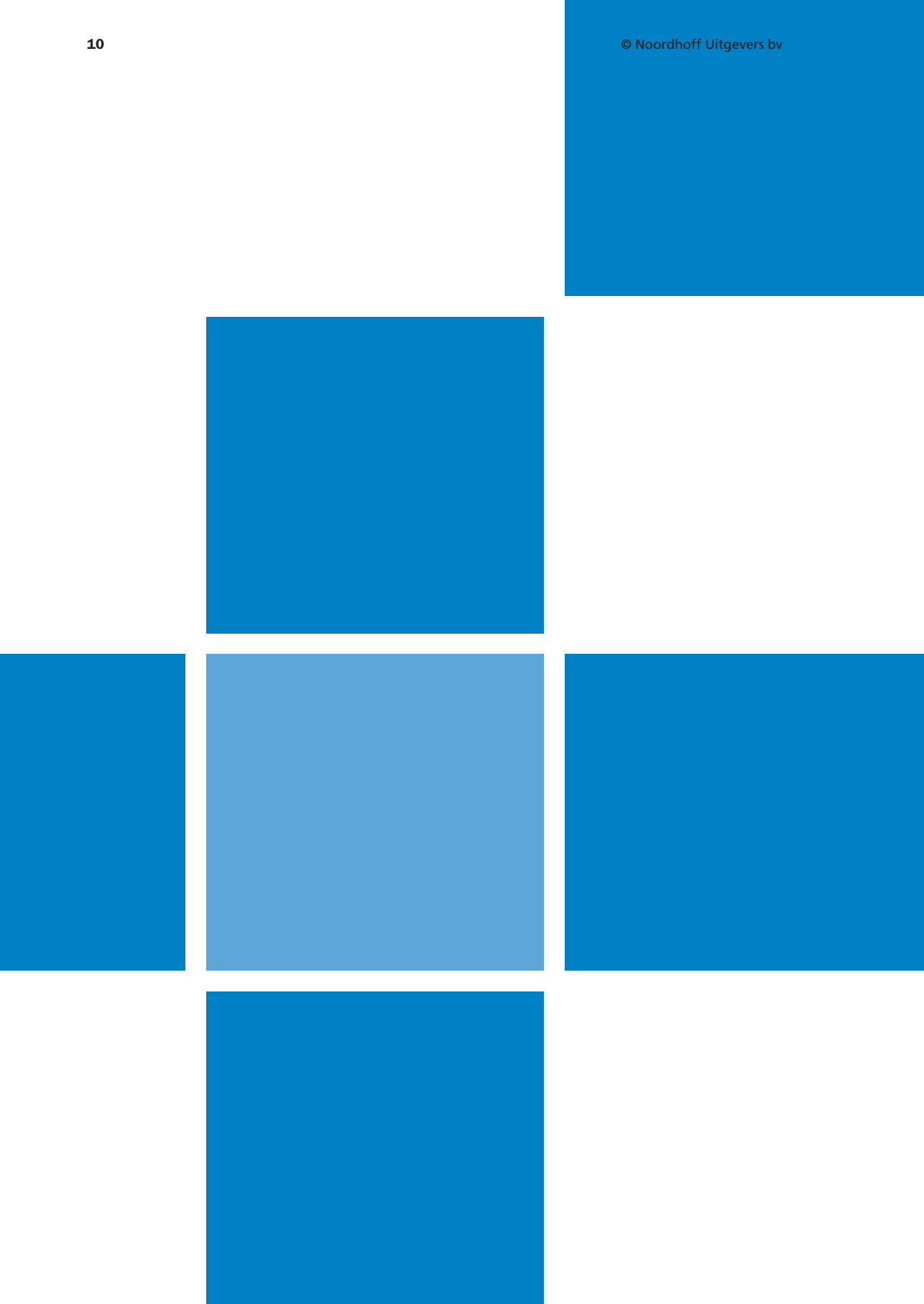
Trefwoordenregister [455](#)

Inleiding

Ondernemingsrecht en faillissementsrecht bestrijkt het hele terrein van het ondernemingsrecht. Dit betekent dat alle rechtsvormen worden behandeld die ondernemingen in stand kunnen houden. Het gaat dan niet alleen om de nv of bv, maar bijvoorbeeld ook om personenvennootschappen, verenigingen, stichtingen en Europese rechtsvormen.

In een boek dat primair gaat over ondernemingsrecht staat Boek 2 BW centraal. Daarnaast is er echter een groeiend aantal regels op het terrein van het ondernemingsrecht in andere wetten te vinden. Te denken valt daarbij met name aan de Wet op het financieel toezicht, de Faillissementswet en de Wet op de ondernemingsraden. In dit boek worden deze wetten behandeld. Daarnaast wordt aandacht besteed aan Europese regelgeving, de Nederlandse Corporate Governance Code en de SER Fusiegedragsregels 2015. Om het handelen van ondernemingen beter te begrijpen, wordt een enkele keer een uitstapje gemaakt naar het fiscale recht.

De praktijk leert dat een wettekst in veel gevallen pas gaat leven als de tekst wordt toegelicht met jurisprudentie of voorbeelden uit de praktijk. Het is daarom dat in dit boek is gekozen voor deze op de praktijk gerichte benadering. Ook de casus die zijn opgenomen aan het eind van elk hoofdstuk zijn veelal gebaseerd op de praktijk.

1

Onderneming en recht

- 1.1 Onderneming en Corporate Governance**
- 1.2 Onderneming**
- 1.3 Ondernemingsrecht**
- 1.4 Rechtsvorm van de onderneming**
- 1.5 Buitenlandse rechtspersonen**
- 1.6 Handelsregister**
- 1.7 Handelsnaam**
- 1.8 Vindplaatsen en bronnen van het ondernemingsrecht**

In dit hoofdstuk wordt het ondernemingsrecht gedefinieerd en afgebakend ten opzichte van andere rechtsgebieden. Het gaat om een eerste terreinverkenning. Allereerst worden de begrippen onderneming en Corporate Governance behandeld (par. 1.1). Vervolgens worden de ontwikkelingen in het denken over het begrip onderneming en de gebeurtenissen die daarop invloed hadden geschetst (par. 1.2). De plaats van het ondernemingsrecht binnen het privaatrecht wordt toegelicht (par. 1.3). Er wordt een opsomming gegeven van de verschillende rechtsvormen waarin een onderneming gedreven kan worden. Bijzondere aandacht gaat daarbij uit naar de rechtsvormen met rechtspersoonlijkheid (par. 1.4). Aangegeven wordt welke motieven een rol spelen bij de keuze van de rechtsvorm. Buitenlandse rechtspersonen worden daarbij kort aangeduid (par. 1.5). Er wordt een toelichting gegeven op de rol en de betekenis van het Handelsregister (par. 1.6) en het gebruik van een handelsnaam (par. 1.7). Ten slotte worden de belangrijkste bronnen en vindplaatsen van het ondernemingsrecht vermeld (par. 1.8).

1.1 Onderneming en Corporate Governance

In een vrijmarkteconomie spelen producenten van goederen en diensten een belangrijke rol bij het tot stand komen van het nationale inkomen. Die producenten noemen we ondernemers en de organisaties waarmee zij hun activiteiten realiseren noemen we ondernemingen.

Over het begrip onderneming is veel geschreven. De onderneming werd aanvankelijk gezien als een verzameling activa en passiva in een organisatorisch verband. Gaandeweg ontstond het besef dat een onderneming meer is dan een verzameling activa en passiva en dat juist het organisatorische verband aan de onderneming meerwaarde geeft. Zo is een bedrijf dat produceert bij verkoop doorgaans meer waard dan een bedrijf dat geen activiteiten meer heeft. Bij een faillissement zal een curator er dan ook alles aan doen om de onderneming – of een onderdeel daarvan – ‘going concern’ te verkopen, zo nodig met een extra bankkrediet. In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw werd ingezien dat de organisatorische verbanden van de onderneming niet alleen in stand worden gehouden door de kapitaalverschaffers (aandeelhouders) en het bestuur, maar ook door de werknemers. Dit leidde ertoe dat het belangrijk werd gevonden om de factor arbeid te betrekken in de besluitvormingsprocessen van ondernemingen. Hierdoor en door de toegenomen omvang van de gemiddelde onderneming ging men de onderneming beschouwen als een (rechts)instituut van eigen aard. De onderneming werd niet meer gezien als een organisatie waar uitsluitend de aandeelhouders en het bestuur het voor het zeggen hadden. De onderneming kwam hierdoor verder van de kapitaalverschaffers af te staan. Met name bij grote nv’s en bv’s werd de invloed van de aandeelhouders beperkt.

1.1.1 Toegenomen aandacht voor rekenschap

In Nederland kwam aan het begin van deze eeuw een einde aan het beperken van de invloed van de aandeelhouder op de besluitvorming. Die ontwikkeling viel samen met het feit dat in die periode een aantal zeer omvangrijke boekhoudschandalen bekend werden. Het bleek dat bedrijven aandeelhouders – soms jarenlang – een verkeerde voorstelling van zaken hadden gegeven over (de winstgevendheid van) hun activiteiten. Spraakmakende voorbeelden uit die jaren zijn de Amerikaanse energiereus Enron, het Italiaanse zuivelbedrijf Parmalat en het Nederlandse levensmiddelenbedrijf Ahold. Door de problemen die uit deze boekhoudschandalen voortvloeiden, leden niet alleen aandeelhouders grote verliezen, maar ontstond er ook veel ‘maatschappelijke schade’. Mede tegen de achtergrond van deze schandalen groeide in Nederland het besef dat de positie van aandeelhouders versterkt diende te worden. Dat besef vertaalde zich in wetgeving. De invloed van aandeelhouders op de besluitvorming in ondernemingen nam toe. Aandeelhouders gingen zich hierdoor anders gedragen; ze werden actiever in het uitoefenen van het stemrecht en lieten vaker van zich horen. Voor bestuurders betekende dit dat zij – meer dan voorheen – rekening gingen houden met wat aandeelhouders van hen verlangden. Recent is dit gebeurd bij Unilever, zoals te zien is in voorbeeld 1.1.

VOORBEELD 1.1

Het bestuur van de vennootschap Unilever werd in 2017 overvallen door een overnamevoorstel van het – kleinere – Amerikaanse voedingsmiddelenconcern Kraft Heinz. In reactie op dit voorstel nam Unilever maatregelen en

besloot onder meer om meer op rendement te gaan sturen om aandeelhouders tevreden te houden. De marginedevisie – die een lagere winstmarge heeft dan veel andere bedrijfsonderdelen – werd voor 6,8 miljard dollar verkocht aan investeringsmaatschappij KKR.

De toegenomen aandacht voor de verantwoordelijkheid (accountability) van de ondernemingsleiding werd mede veroorzaakt door de hoge vlucht die grensoverschrijdend beleggen heeft gemaakt. Dit zogenoemde *cross border*-beleggen wordt met name mogelijk gemaakt door het internet. Sommige Nederlandse bedrijven hebben bovendien behalve in Amsterdam ook in New York of elders een beursnotering verkregen. In Angelsaksische landen ligt al van oudsher de nadruk op het vergroten van shareholder value (aandeelhouderswaarde) als doel van de onderneming. Geen wonder dus dat Britse en Amerikaanse investeerders aandrongen op transparantie, accountability en zeggenschap binnen de onderneming. De Nederlandse wetgever kwam tegemoet aan deze wens.

Aandacht voor verantwoordelijkheid

**Accountability
Zeggenschap**

Als gevolg van deze ontwikkelingen is de belangstelling voor de onderneming tegenwoordig meer dan voorheen gericht op de manier waarop zij wordt bestuurd. In dit verband wordt gesproken over het opstellen van kwaliteitsnormen voor goed ondernemingsbestuur. In de praktijk wordt dit vaak aangeduid met Corporate Governance. Het gaat daarbij in de kern om de vraag in hoeverre kapitaalverschaffers invloed kunnen uitoefenen op de ondernemingsleiding. Van ondernemers wordt geëist dat de organisatiestructuur van de onderneming transparant is, dat zij de bereidheid hebben zich voor hun handelen tegenover de aandeelhouders te verantwoorden en de aandeelhouders zeggenschap te geven als cruciale beslissingen moeten worden genomen. Het is mede tegen die achtergrond dat aandeelhouders sinds een aantal jaren – onder bepaalde voorwaarden – het recht hebben het bestuur te verzoeken onderwerpen te behandelen op de algemene vergadering (art. 2:114a en 224a BW). Dit recht bezat men voorheen niet.

**Corporate
Governance**

Het zijn echter niet alleen boekhoudschandalen die de afgelopen jaren de aandacht trokken en de roep om transparantie versterkten. Ook de beloningen van bestuurders en de wereldwijde economische crisis die in 2008 ontstond na de val van de bank Lehman Brothers in de Verenigde Staten, leidden tot discussies over de vraag of de wijze waarop in het kapitalistische westen ondernemingen worden georganiseerd nog in alle opzichten past in deze tijd.

**Beloningen
bestuurders**

Duidelijk werd dat er negatieve kanten zaten aan de trend om bestuurders van (private en publieke) ondernemingen te belonen op grond van prestatie. Bestuurders vertonen bij een prestatiebeloning de neiging vooral te kijken naar de korte termijn en het snelle voordeel omdat hun beloning daarvan afhangt. Zij kijken hierdoor veel minder naar de gevolgen die hun besluiten hebben voor de lange termijn. Aandacht voor de lange termijn is echter van groot belang voor het voortbestaan van de onderneming. Van een beloning die gekoppeld is aan prestatie blijkt soms ook onbedoeld een corrumperend effect uit te gaan. Zo vertoonden sommige bestuurders megalomane trekken, werden zij onvoldoende gecontroleerd en verloren zij het zicht op de

werkelijkheid. Dit alles met desastreuze gevolgen voor de organisaties waaraan men leiding gaf.

De kritiek op de (hoge) beloningen van bestuurders werd versterkt door de economische crisis. Waarom – zo is de redenering – zouden bestuurders een (forse) salarisverhoging moeten krijgen terwijl werknemers nagenoeg geen salarisverhoging krijgen? Illustratief in dit verband is de ophef die in 2018 ontstond over het voornemen van de raad van commissarissen van de ING Bank om de voorzitter van de raad van bestuur een salarisverhoging te geven van 50%, terwijl medewerkers van de bank genoeg moesten nemen met een verhoging van minder dan 2%. De commotie over dit voornemen was zo groot dat van het voornemen is afgezien.

1.1.2 Activistische aandeelhouders

De macht en invloed van de aandeelhouders hebben in de afgelopen jaren ook meer gezicht gekregen met de komst van activistische aandeelhouders die hun krachten bundelen in zogenoemde hedge funds, ook wel private equity funds genoemd. Dit zijn beleggingsinstellingen die proberen (beursgenoteerde) fondsen beter te laten presteren door hierop invloed uit te oefenen, waardoor de aandelenkoers zal stijgen. Zij maken daarbij maximaal gebruik van de rechten die zij als aandeelhouder hebben. Dit is niet altijd tot genoegen van het bestuur van de vennootschap. Dit laatste was in 2017 het geval bij AkzoNobel.

ECLI:NL:GHAMS:2017:1965 (Elliott/AkzoNobel)

Elliott Advisors, een aandeelhouder van AkzoNobel, was ontevreden over het optreden van de leiding van de onderneming – in het bijzonder over president-commissaris Brugmans – omdat naar het oordeel van Elliott niet serieus werd gereageerd op pogingen tot overname van AkzoNobel door branchegeenoot PPG. In kort geding probeert Elliott hier iets aan te doen. Hij verzoekt de Ondernemingskamer een onderzoek te doen naar het gevoerde beleid met betrekking tot het aanbod van PPG. Daarnaast verzoekt hij een buitengewone vergadering van aandeelhouders te beleggen, met als agendapunt het ontslag van Brugmans. De verzoeken worden afgewezen. De Ondernemingskamer meent dat er in dit geval vooralsnog onvoldoende aanleiding is om de gevraagde voorlopige voorzieningen te treffen. De rechter meent dat de leiding van AkzoNobel – gelet op de concrete omstandigheden van het geval – niet verplicht was om de voorstellen voor overname inhoudelijk te bespreken of om tot onderhandelingen met PPG over te gaan. De Ondernemingskamer concludeert voorts – marginaal toetsend – dat AkzoNobel de voorstellen van PPG serieus heeft genomen. Men heeft – intern en met adviseurs – intensief en met een aanzienlijke frequentie over de voorstellen gesproken, aldus de rechter.

Om een machtspositie in de algemene vergadering te verwerven, lenen hedge funds soms aandelen van andere aandeelhouders. In feite bouwen zij in dat geval een positie op die niet correspondeert met hun economisch belang.

Nut hedge funds

Over het nut en de betekenis van deze hedge funds wordt verschillend gedacht. Enerzijds wordt gewezen op het belang om slecht presterende ondernemingen aan te sporen beter te presteren. Hedge funds dragen hieraan bij. Dit argument werd onder andere aangevoerd bij AkzoNobel. Anderzijds wordt aandacht gevraagd voor de nadelen van het 'activisme' als dit vooral op het

behalen van kortetermijnresultaten is gericht, of als de kosten voor de aankoop van de aandelen door het hedge fund uiteindelijk door het 'slachtoffer' zelf worden betaald. Dit laatste overkwam de krantenuitgever PCM toen het private equity fund APAX in 2004 grootaandeelhouder werd. APAX betaalde voor zijn belang 337 miljoen euro. Na drie jaar trok APAX zich terug uit PCM en verkocht zijn belang voor 100 miljoen euro aan de oorspronkelijke verkoper van de aandelen, de Stichting Democratie en Media. Tijdens de drie APAX-jaren was het eigen vermogen van PCM – bij een stijgende omzet en een stijgend resultaat – van 268 miljoen euro positief in 2003 veranderd in 55 miljoen euro negatief in 2006. Voor APAX was het geen probleem om zijn belang in PCM met verlies te verkopen, omdat het eerder door dividenduitkeringen en terugbetaling van kapitaal al veel geld had ontvangen. Dit voorbeeld laat zien welke maatschappelijke schade aandeelhouders (en bestuurders) kunnen aanrichten als zij vooral oog hebben voor het op korte termijn te behalen voordeel. Het is dan ook niet verwonderlijk dat naar aanleiding van deze kwestie – op verzoek van onder meer de Nederlandse Vereniging van Journalisten – door de Ondernemingskamer een onderzoek is ingesteld naar het gevoerde beleid. Uit de uitspraak van de Ondernemingskamer blijkt dat er in dit geval op onderdelen sprake was van wanbeleid: ECLI:NL:GHAMS:2010:BM5928 (PCM). De algemene vergadering had het bestuur en de raad van commissarissen die bij de aandelentransacties met APAX waren betrokken, geen décharge mogen verlenen voor het door hen gevoerde beleid, aldus de Ondernemingskamer.

Maatschappelijke schade

1.1.3 Gedragscode voor deugdelijk ondernemingsbestuur

In 2003 werd op initiatief van een aantal maatschappelijke organisaties – waaronder Euronext, de Vereniging van Effectenbezitters (VEB) en VNO-NCW – een commissie Corporate Governance ingesteld, onder voorzitterschap van de toenmalige bestuursvoorzitter van Reed Elsevier, Morris Tabaksblat. Eind 2003 stelde deze commissie een gedragscode vast voor deugdelijk ondernemingsbestuur. In deze code – die in 2008 en 2016 is aangepast – worden onder meer met behulp van best practice-bepalingen aanbevelingen gedaan voor deugdelijk ondernemingsbestuur. Het gaat daarbij om onderwerpen als risicobeheersing, beloningsbeleid van bestuurders en commissarissen, het vermijden van *conflicts of interest*, de cultuur in de onderneming, de informatierechten van aandeelhouders en de verhouding tot de controlerend accountant. Een belangrijk uitgangspunt van de code is de 'pas toe of leg uit'-regel (*comply or explain*). Dit betekent dat van ondernemingen wordt verwacht dat zij de code in acht nemen. Volgt men de code (op onderdelen) niet, dan zijn het bestuur en de raad van commissarissen verplicht dit in het jaarverslag te motiveren. Hoewel de code primair bestemd is voor beursgenoteerde ondernemingen, blijkt dat de gedragsnormen ook niet-beursgenoteerde bedrijven beïnvloeden. Zo kennen inmiddels ook veel andere organisaties – zoals woningbouwverenigingen en -stichtingen en onderwijsinstellingen – hun eigen Corporate Governance Code die veelal is gebaseerd op de Code Tabaksblat. De Code Tabaksblat – die tegenwoordig ook bekend staat onder de naam Nederlandse Corporate Governance Code – is in 2004 bij algemene maatregel van bestuur aangewezen als de gedragscode, als bedoeld in art. 2:391 lid 5 BW. Dit betekent dat uit het jaarverslag moet blijken hoe de onderneming met de code is omgegaan. De code is te vinden op de website van de Monitoring Commissie Corporate Governance (www.mccg.nl).

1.1.4 Toetsing van het beleid

Het beleid van een onderneming wordt ook in toenemende mate getoetst aan principes en standaarden van (internationale) bedrijfsethiek. Men spreekt in dit verband wel van maatschappelijk verantwoord ondernemen, kortweg mvo. Het gaat daarbij om onderwerpen als de arbeidsomstandigheden waaronder de productie (vaak in derdewereldlanden) plaatsvindt, het handhaven van milieueisen en veiligheidsnormen, het onthouden van steun aan dictatoriale regimes, de bevordering van gelijke kansen voor mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt en de bescherming van consumenten. Een belangrijke set aanbevelingen en regels die ondernemingen – zij het vrijwillig – in dit kader kunnen opvolgen, zijn de OECD Guidelines for Multinational Enterprises. De Organisation for Economic Cooperation and Development – afgekort OECD (www.oecd.org) – is een organisatie van landen die na de Tweede Wereldoorlog is opgericht om de hulp te coördineren die het verwoeste Europa via het Marshallplan kreeg. De organisatie is gevestigd in Parijs en houdt zich tegenwoordig bezig met financieel-economisch onderzoek in de aangesloten landen.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Anders dan bij de vrijwillig toe te passen OECD-richtlijnen zijn grote ondernemingen van openbaar belang op grond van de Europese richtlijn over het verstrekken van niet-financiële informatie vanaf 2018 verplicht in hun bestuursverslag een niet-financiële verklaring met informatie op te nemen. Deze informatie is – aldus de richtlijn – noodzakelijk voor een goed begrip van de ontwikkeling, de resultaten en de positie van de onderneming. De verklaring heeft ten minste betrekking op milieu, sociale en personeelsaangelegenheden, eerbiediging van de mensenrechten en de bestrijding van corruptie en omkoping. Wordt ten aanzien van deze onderwerpen door de onderneming geen beleid gevoerd, dan moet dit worden gemotiveerd. De richtlijn (2013/34/EU) is in de Nederlandse wet verankerd in art. 2:391 lid 5 BW.

Niet-financiële verklaring

Onder 'grote ondernemingen van openbaar belang' wordt verstaan: organisaties met een gemiddeld personeelsbestand van ten minste 500 werknemers. Naast beursgenoteerde ondernemingen kan ook een niet-beursgenoteerde onderneming een grote onderneming van openbaar belang zijn. De nv Nederlandse Spoorwegen is daar een voorbeeld van.

Uit het voorgaande volgt dat (veel) verschillende belangen bij het reilen en zeilen van een onderneming zijn betrokken. Het is dus niet uitsluitend het aandeelhoudersbelang waar rekening mee moet worden gehouden; ook andere belangen tellen mee, zoals die van werknemers en schuldeisers, en maatschappelijke belangen zoals een gezond milieu en de bevordering van mensenrechten. Men spreekt in dit verband wel van het vennootschappelijk belang als richtsnoer voor de ondernemingsleiding. De heersende opvatting is dat in het Nederlandse ondernemingsrecht de taakuitoefening door bestuurders en commissarissen daarop moet zijn gericht (art. 2:129 en 239 lid 5 BW, jo. art. 2:140 en 250 lid 2 BW). In de praktijk betekent dit dat het bestuur en de raad van commissarissen steeds inzicht moeten geven in de wijze waarop zij de verschillende belangen bij een bepaald besluit hebben betrokken en afgewogen. Het vennootschappelijk belang is daarom vooral een procedure- en motiveringseis.

Vennootschappelijk belang

1.2 Onderneming

Gebruikelijk is een onderneming te definiëren als een zelfstandig opererende, op het privaatrecht gebaseerde organisatie waarin kapitaal en arbeid samenwerken om (op een bij voorkeur verantwoorde wijze) deel te nemen aan het maatschappelijk verkeer. Zelfstandig opererende organisaties van kapitaal en arbeid die op het publiekrecht zijn gebaseerd, vallen niet onder deze definitie. De door de publiekrechtelijke lichamen geproduceerde goederen en diensten vloeien vaak voort uit de overheidstaak en worden daarom niet tot de activiteiten van een onderneming gerekend. Voorbeelden van dergelijke activiteiten zijn de brandweer, het openbaar onderwijs en de uitgifte van paspoorten. Het voorgaande betekent niet dat overheden geen op het privaatrecht gebaseerde ondernemingen in stand kunnen houden en/of daar eigenaar van kunnen zijn. Zo is de Staat der Nederlanden aandeelhouder van de nv Nederlandse Spoorwegen en de nv Luchthaven Schiphol.

Algemene definitie onderneming

1

De deelname van ondernemingen aan het maatschappelijk verkeer is primair bedoeld om inkomen te verschaffen aan de winstgerechtigden en de werknemers. Gelet daarop heeft deze deelname doorgaans een duurzaam karakter. Noodzakelijk is dat echter niet. Zo kan er sprake zijn van een onderneming als men ten behoeve van een bepaalde activiteit voor een bepaalde tijd een onderneming in het leven roept. Voorbeelden daarvan zijn de aannemer die voor de realisatie van een groot bouwproject samen met een andere aannemer tijdelijk een aparte onderneming opricht, of de speciaal voor de organisatie van een concert opgerichte stichting die na afloop van het concert weer wordt geliquideerd.

Bedacht moet worden dat er ook andere omschrijvingen in omloop zijn naast de hiervoor gegeven definitie van het begrip onderneming. Het begrip onderneming wordt in de wet de ene keer uitgebreider omschreven dan de andere keer. Zo is de omschrijving van het begrip in art. 2 Handelsregisterbesluit 2008 uitgebreid, terwijl in art. 7:662 lid 3 BW wordt volstaan met een korte aanduiding. Het in de wet gehanteerde ondernemingsbegrip moet dan ook steeds worden verklaard tegen de achtergrond van het doel van de betreffende regeling. Dit blijkt duidelijk uit art. 1 lid 1 sub c Wet op de ondernemingsraden (WOR). Voor het belang van medezeggenschap maakt het niet uit of werknemers arbeid verrichten bij een commerciële onderneming als Philips, een ideële organisatie als Greenpeace of een vakbond. Ook de rechtsvorm van de onderneming is vanuit het oogpunt van medezeggenschap niet van belang. In de WOR wordt de onderneming dan ook gedefinieerd als 'elk in de maatschappij als zelfstandige eenheid optredend organisatorisch verband waarin krachtens arbeidsovereenkomst of krachtens publiekrechtelijke aanstelling arbeid wordt verricht'. Het ondernemingsbegrip in de WOR strekt zich daarmee dus ook uit tot de overheid.

Het begrip onderneming

In art. 2 Handelsregisterbesluit 2008 wordt een onderneming als volgt omschreven:

'een voldoende zelfstandig optredende organisatorische eenheid van een of meer personen waarin door voldoende inbreng van arbeid of middelen, ten behoeve van derden diensten of goederen worden geleverd of werken tot stand worden gebracht met het oogmerk daar materieel voordeel mee te behalen'

Deze definitie lijkt op die van de WOR, maar entiteiten die niet het oogmerk hebben met hun activiteiten materieel voordeel te behalen vallen er niet onder, terwijl die entiteiten wel onder de reikwijdte van de WOR kunnen vallen. Dit zou bijvoorbeeld in sommige gevallen voor liefdadigheidsorganisaties kunnen gelden.

Naast het begrip onderneming gebruikt men in de praktijk (van het recht) ook de begrippen bedrijf en beroep. Het gebruik van deze begrippen berust vooral op historie en is (ook juridisch) nauwelijks meer van enige betekenis. Voor het in het verleden veelgebruikte begrip bedrijf wordt tegenwoordig in het algemeen het begrip onderneming gebruikt.

Met de beoefenaars van een beroep worden de zogenoemde vrije beroepsbeoefenaren bedoeld. Dit zijn de ondernemers die hun specialistische kennis in een onderneming exploiteren en als gevolg daarvan steeds persoonlijk betrokken zijn bij de activiteiten van de onderneming. Dit is onder andere het geval bij accountants, artsen, advocaten, en notarissen. Overigens is het gebruikelijk geworden dat ook zij hun beroep via een rechtspersoon uitoefenen. Hun commerciële gerichtheid verschilt doorgaans niet van die van een gewone ondernemer.

1.3 Ondernemingsrecht

Ondernemingen nemen als zelfstandig opererende eenheden deel aan het maatschappelijk verkeer. Als gevolg hiervan houdt het recht zich met de onderneming bezig. De juridische belangstelling voor de onderneming is in de afgelopen jaren sterk toegenomen en aangenomen mag worden dat die belangstelling zal aanhouden. De integratie van de wereldeconomie en de Europese eenwording zijn hiervoor verklarende factoren.

Het recht dat zich met de onderneming bezighoudt noemen we ondernemingsrecht. Oorspronkelijk was het ondernemingsrecht een onderdeel van het vermogensrecht, in het bijzonder het verbintenissenrecht. Door de hiervoor genoemde institutionalisering van de onderneming en mede onder invloed van de implementatie van EG/EU-richtlijnen heeft dit recht echter een eigen karakter gekregen. Op dit moment beschouwt men het ondernemingsrecht in het algemeen nog steeds als – in hoofdzaak – een specialisatie binnen het privaatrecht, maar wel met eigen specifieke beginselen en systematiek. Binnen het ondernemingsrecht heeft het effectenrecht zich in snel tempo tot een belangrijk en omvangrijk deelgebied ontwikkeld. Hiermee stroomt ook een belangrijke component bestuurs- en strafrecht het ondernemingsrecht binnen. Ook heeft het ondernemingsrecht raakvlakken met het medezeggenschapsrecht en het Europees recht.

De termen ondernemingsrecht en vennootschapsrecht worden dikwijls door elkaar gebruikt. In dit boek wordt de term ondernemingsrecht gebruikt, omdat daarin niet alleen de juridische vorm van de onderneming tot uitdrukking komt, maar ook haar ruimere karakter als samenwerkingsverband van de factoren kapitaal en arbeid in het maatschappelijk verkeer.

De voornaamste deelgebieden in het ondernemingsrecht zijn:

- 1 het recht voor samenwerkingsvormen zonder rechtspersoonlijkheid;
- 2 het rechtspersonenrecht;
- 3 het concernrecht;
- 4 het effectenrecht.

Hierna volgt een korte duiding van deze deelgebieden. Voor een uitvoeriger behandeling wordt verwezen naar de betreffende hoofdstukken.

Ad 1 Het recht voor samenwerkingsvormen zonder rechtspersoonlijkheid

Commerciële samenwerking tussen verscheidene rechtssubjecten – maten, vennoten of partners genoemd – vindt plaats met het oog op de specifieke eigenschappen van elke vennoot. Die eigenschap kan gelegen zijn in talent, kennis, ervaring, voorhanden netwerk of financiële draagkracht.

Zij heeft veelal een persoonsgebonden (intuitu personae) karakter. De samenwerking gebeurt onder gemeenschappelijke naam en is dus voor iedereen kenbaar. Voorbeelden hiervan zijn de maatschap, de vennootschap onder firma en de commanditaire vennootschap. Deze samenwerkingsverbanden bezitten geen rechtspersoonlijkheid en zijn dus geen zelfstandige drager van rechten en plichten.

**Persoons-
gebonden**

Ad 2 Rechtspersonenrecht

Het rechtspersonenrecht houdt zich voornamelijk bezig met de inrichting van de rechtspersoon (de bevoegdhedenstructuur), de rechtspositie van degenen die bij zijn interne organisatie zijn betrokken (de afbakening van de bevoegdheden van de organen) en van zijn optreden naar buiten (de vertegenwoordiging en de publicatie-eisen). Het rechtspersonenrecht is voor het grootste deel opgenomen in Boek 2 BW. Omdat in de praktijk de meeste ondernemingen door rechtspersonen in stand worden gehouden, valt een belangrijk deel van het ondernemingsrecht met het rechtspersonenrecht samen. Het ondernemingsrecht omvat echter ook (onderdelen van) het medezeggenschapsrecht, het effectenrecht en het insolventierecht en is in zoverre een ruimer begrip.

Een rechtspersoon is een juridische constructie en – wat gechargeerd uitgedrukt – weinig meer dan een stuk papier. Of zelfs dat niet eens altijd, als men denkt aan de zogenoemde informele vereniging die weliswaar bij een meerzijdige rechtshandeling wordt opgericht, maar waarvoor geen schriftelijke akte – laat staan notarieel verleden – is vereist (art. 2:26 BW).

Aan de constructie van rechtspersoonlijkheid zijn belangrijke praktische en juridische gevolgen verbonden. Om dat te kunnen begrijpen, moet bedacht worden dat de juridische denkwereld een eigen begrippenapparaat hanteert. Zo maken we in het goederenrecht een onderscheid tussen rechtsobjecten en rechtssubjecten. Rechtsobjecten zijn voorwerpen van recht en rechtssubjecten zijn de dragers van rechten en plichten, of met andere woorden: de rechtssubjecten zijn 'de baas' over de rechtsobjecten. In het Nederlandse recht zijn alleen natuurlijke personen en rechtspersonen rechtssubject. Dieren zijn weliswaar geen zaak (art. 3:2a BW), maar zijn daarmee niet gelijkwaardig aan een rechtssubject; bepalingen met betrekking tot zaken zijn in de regel op hen van toepassing. Hierdoor kan een dier bijvoorbeeld nooit zelfstandig erfgenaam zijn. Voor de rechtspersoon geldt dat niet. De wetgever heeft de rechtspersoon – dat 'stuk papier' – tot rechtssubject verklaard,

**Rechtsobjecten
Rechtssubjecten**

zodat het werknemers in dienst kan nemen, schulden kan maken, zaken in eigendom kan verkrijgen en zelfs strafbare feiten kan plegen. De rechtssubjectiviteit van de rechtspersoon berust uiteindelijk op een breed gedragen afspraak en feitelijke erkenning in de maatschappij. Zolang de overgrote meerderheid van de deelnemers aan het maatschappelijk verkeer zich aan die afspraak houdt, heeft de rechtspersoon rechtswerkelijkheid. De rechtspersoon en papiergeld hebben in zoverre veel gemeen. Zodra mensen hun vertrouwen in de rechtspersoon verliezen, wordt ook zijn rechtswerkelijkheid bedreigd. Daarom is het van belang dat vormen van misbruik van rechtspersoonlijkheid adequaat worden bestreden.

Natuurlijk persoon

De gelijkstelling in het recht van de rechtspersoon met een natuurlijk persoon gaat zelfs zo ver dat een rechtspersoon een beroep kan doen op het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM), zoals blijkt uit de volgende uitspraak van de Hoge Raad.

ECLI:NL:HR:1993:ZC9378 (Shipping)

Shipping bv had zonder vergunning afvalstoffen geloosd en werd daar door rechtbank en hof voor veroordeeld. In hoger beroep en in cassatie voerde de vennootschap aan dat art. 6 lid 1 van het EVRM was geschonden, omdat de vervolging en de daaropvolgende berechting van de vennootschap onredelijk lang duurde. De vennootschap vond het EVRM ook van toepassing op zichzelf. Uit een van de authentieke taalversies – de Franse – blijkt immers dat het verdrag toepasselijk kan zijn op rechtspersonen: de Franse rechtstaal onderscheidt *personne morale* (rechtspersoon) en *personne physique* (natuurlijk persoon). Het woord *personne* in het EVRM is dus een neutrale term die beide categorieën personen omvat. De Hoge Raad deelde dit standpunt en achtte art. 6 EVRM ook voor rechtspersonen van toepassing.

Ad 3 Concernrecht

In Boek 2 BW is het rechtspersonenrecht beschreven vanuit de optiek van de zelfstandig opererende rechtspersoon. Tegenwoordig nemen veel rechtspersonen feitelijk niet meer als een zelfstandig opererende eenheid deel aan het maatschappelijk verkeer. Vaak vormen zij een onderdeel van een groter economisch en organisatorisch geheel van rechtspersonen en/of personenvennootschappen onder centrale leiding. We spreken in dat geval van een concern of groep (art. 2:24b BW). Dit kan een multinational zijn zoals Philips, Unilever of Shell, maar ook een klein bedrijf waarbij alle aandelen uiteindelijk in één hand samenkomen: het eenmansconcern.

Concern Multinational Eenmansconcern

Het concernrecht houdt zich bezig met de vraagstukken die ontstaan door de spanning die wordt opgeroepen doordat een rechtspersoon voor het recht een zelfstandige eenheid is met een eigen vennootschappelijk belang, terwijl deze rechtspersoon tegelijkertijd deel uitmaakt van een groter economisch geheel waaraan hij in de praktijk ondergeschikt is. Kortom: juridische veelheid versus economische eenheid. Veelal hebben deze vraagstukken betrekking op de financiële verslaggeving, de verdeling van de bevoegdheden in het concern, de positie van minderheidsaandeelhouders en de verhoudingspositie van schuldeisers.

Hierbij komen onder meer de volgende specifieke vragen aan de orde:

- Wanneer mag – of moet – een moedermaatschappij haar belang in een andere vennootschap geconsolideerd weergeven in haar eigen jaarrekening?

- Kan een dochtermaatschappij een beroep doen op de overschrijding van haar statutaire doel als zij zich voor de bankschulden van de moedermaatschappij hoofdelijk aansprakelijk moet stellen?
- In hoeverre is de moedermaatschappij bevoegd om aan het bestuur van de dochtermaatschappij concrete instructies te geven?
- Hoe moet in de jaarrekening een aandelenpakket gewaardeerd worden van een vennootschap waarin de moedermaatschappij invloed van betekenis heeft?
- In hoeverre is de moedermaatschappij aansprakelijk voor de schulden van de dochtermaatschappij?
- Kan een moedermaatschappij haar dochter als bestuurder vertegenwoordigen bij het aangaan van een concernkrediet en de verstrekking van zekerheid aan de bank?
- Is een aandeelhouder in de moedermaatschappij bevoegd om een enquêteonderzoek bij de dochter uit te lokken en andersom?

In tegenstelling tot landen als Duitsland, Portugal en Italië kent Nederland geen aparte, systematisch opgezette concernwetgeving. In Boek 2 BW en in bijzondere wetgeving zoals in de WOR wordt slechts in een aantal artikelen met concernverhoudingen rekening gehouden. Concernrecht is dan ook voornamelijk in de jurisprudentie te vinden.

Geen aparte
concern-
wetgeving

Ad 4 Effectenrecht

De regelgeving op het gebied van het effectenrecht is de afgelopen jaren explosief toegenomen. Het betreft een functioneel rechtsgebied dat zich dwars door alle traditionele rechtsindelingen beweegt. Zo omvat het publicatievoorschriften voor ondernemingen die effecten uitgeven of een bod doen op aandelen van een andere beursvennootschap. Voorts gelden er gedetailleerde publicatie- en kwaliteitseisen voor beleggingsinstellingen, banken, commissionairs en vermogensbeheerders, en regels om op de naleving van dit alles toezicht uit te oefenen. Ook rekent men tot het effectenrecht de toegenomen zorg- en informatieplichten van uitgevende instellingen, banken en effecteninstellingen tegenover beleggers, en de eventuele aansprakelijkheid die daaruit kan voortvloeien. Ten slotte kent het effectenrecht ook een strafrechtelijke en een bestuursrechtelijke component. Zo is de overtreding van effectenrechtelijke voorschriften – zoals het verbod op het gebruik van voorwetenschap en marktmanipulatie – zowel strafrechtelijk als bestuursrechtelijk gesanctioneerd.

De invloed van de Europese Unie op dit terrein is groot. Het merendeel van de Nederlandse effectenregelgeving heeft een Europese oorsprong.

1.4 Rechtsvorm van de onderneming

Ondernemingen nemen in een bepaalde rechtsvorm deel aan het maatschappelijk verkeer. Dit betekent dat een onderneming altijd met een bepaalde rechtsvorm is verbonden. Het omgekeerde is niet het geval: niet elke rechtsvorm oefent een beroep of bedrijf uit of houdt een onderneming in stand. Dit geldt met name voor verenigingen en stichtingen die weliswaar een onderneming in stand kunnen houden, maar dit in de praktijk meestal niet doen. Van alle rechtsvormen die juridisch onderdak aan ondernemingen bieden, zijn de eenmanszaken en de besloten vennootschappen (bv's) getalsmatig de belangrijkste. Dit blijkt uit de gegevens uit het Handelsregister dat wordt bijgehouden door de Kamer van Koophandel (www.kvk.nl).

De volgende rechtsvormen die in het Handelsregister worden vermeld, bezitten rechtspersoonlijkheid: de stichting, de vereniging, de besloten vennootschap (bv), de naamloze vennootschap (nv), de coöperatie, de onderlinge waarborgmaatschappij (owm), de publiekrechtelijke rechtspersonen, het kerkgenootschap, de vereniging van eigenaren (VvE), het Europees economisch samenwerkingsverband (EESV) en de Europese vennootschap (SE). Buitenlandse rechtsvormen bezitten in de praktijk meestal eveneens rechtspersoonlijkheid. Het gaat daarbij onder andere om de Franse société anonyme (SA) en de société à responsabilité limitée (SARL), de Duitse Aktiengesellschaft (AG) en Gesellschaft mit beschränkter Haftung (GmbH), de Engelse Public Limited Company (plc) en de Private Limited Company (Ltd), de Amerikaanse incorporated (Inc.) en de Limited Liability Company (LLC).

Keuze van de rechtsvorm

De keuze voor de rechtsvorm van een onderneming is afhankelijk van feitelijke, economische, fiscale en privaatrechtelijke factoren. Zo kan de ondernemer besluiten om met anderen te gaan samenwerken en daarvoor een samenwerkingsovereenkomst aangaan in de vorm van een vennootschap onder firma (vof), een commanditaire vennootschap (cv) of een Europees economisch samenwerkingsverband (EESV). Een andere mogelijkheid is dat de ondernemer zijn eenmanszaak omzet in een bv. Afscherming van zijn privévermogen tegen schuldeisers vormt hiervoor een belangrijk motief. De omzetting van een eenmanszaak in een bv kan echter ook ingegeven worden door fiscale redenen of door de angst van de ondernemer dat zijn erfgenamen vanwege ruzie over de erfenis de onderneming liquideren en daarmee ook zijn levenswerk. Bij grotere ondernemingen speelt de economische factor vaak een rol als het gaat om de aard en de omvang van de financiering van de ondernemingsactiviteiten. Zo kan de algemene vergadering besluiten de bv om te zetten in een nv om met een 'gang naar de beurs' nieuw eigen vermogen aan te trekken.

Samenwerkings- overeenkomst

Rechtspersoon- lijkheid

Bij de beslissing over de juiste rechtsvorm van de onderneming speelt het al of niet bezitten van rechtspersoonlijkheid veelal de doorslaggevende rol. Als voor een rechtsvorm met rechtspersoonlijkheid wordt gekozen, gebeurt dat vaak op grond van de volgende overwegingen:

- In beginsel is alleen de rechtspersoon aansprakelijk voor de in het bedrijf aangegane verbintenissen en niet de handelende bestuurder.
- Het eigen vermogen van de rechtspersoon is goederenrechtelijk een afgezonderd vermogen dat in het algemeen niet uitwinbaar is voor privé-schulden van de deelnemers daarin, zoals aandeelhouders en bestuurders.
- Door de rechtspersoonsconstructie komt de continuïteit van de onderneming minder in gevaar bij overlijden, ondercuratelestelling of faillissement van de deelnemers.

Onder invloed van Europese regelgeving zijn in Nederland de regels voor de vestiging van een onderneming sinds 2001 versoepeld. Dit betekent dat de vestiging van bedrijven in met name de sector dienstverlening niet meer aan een vestigingsvergunning is gebonden. Wel moeten bedrijven die zich ergens willen vestigen voldoen aan eisen die betrekking hebben op veiligheid, gezondheidsbescherming en milieu. Ook blijft inschrijving in het Handelsregister verplicht. Uitzondering hierop is de horeca. Voor de vestiging van een horecaonderneming is een speciale vergunning vereist die is gebaseerd op de Drank- en Horecawet.

1.5 Buitenlandse rechtspersonen

Behalve de eerder vermelde rechtspersonen opereren in Nederland ook rechtspersonen die opgericht zijn naar buitenlands recht. Soms is de buitenlandse rechtsvorm een min of meer toevallige bijkomstigheid, bijvoorbeeld wanneer een buitenlandse vennootschap een in Nederland gevestigde onderneming overneemt. Ook kwam het voor dat in Nederland gevestigde ondernemers doelbewust kozen voor een buitenlandse rechtsvorm voor hun onderneming. Het motief daarvoor was vaak het ontwijken van het als 'streng' ervaren Nederlandse ondernemingsrecht. Mede als gevolg van de invoering van het nieuwe bv-recht heeft dit argument aan betekenis verloren.

Het is voor een ondernemer tamelijk eenvoudig om zich met een buitenlandse rechtsvorm in Nederland te vestigen en daarmee deel te nemen aan het maatschappelijk verkeer. Voor buitenlandse rechtspersonen geldt in Nederland namelijk het zogenoemde incorporatiestelsel. In dit stelsel worden buitenlandse rechtspersonen erkend als zij zijn opgericht in overeenstemming met het geldende buitenlandse recht (art. 1 van de Uitvoeringswet verdrag erkenning rechtspersoonlijkheid vreemde vennootschappen). Het incorporatiestelsel in Nederland wijkt af van dat van sommige andere landen die buitenlandse rechtspersonen beoordelen aan de hand van het recht van het land waar de werkelijke zetel van de rechtspersoon is gevestigd. Hiermee wordt bedoeld op de plaats van waaruit de onderneming van de rechtspersoon feitelijk wordt bestuurd en geadmistreerd. Verplaatst een dergelijke vennootschap haar werkelijke zetel naar het buitenland, dan verliest ze daarmee haar rechtspersoonlijkheid naar het recht van het betreffende land. Andersom geldt dit overigens niet. Het Europese Hof van Justitie heeft in een reeks uitspraken over het recht van vrije vestiging, zoals neergelegd in art. 43 jo. art. 49 van het VwEU (het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, voorheen het EG-verdrag), uitgemaakt dat een rechtspersoon die correct is opgericht volgens het recht van een EU-lidstaat als zodanig moet worden erkend in het gebied van een andere lidstaat.

Incorporatiestelsel

Recht van vrije vestiging

ECLI:EU:C:2002:632 (Überseering)

De aandelen in een Nederlandse bv – en daarmee haar feitelijke bestuur en administratie – waren in deze zaak overgedragen aan in Duitsland gevestigde aandeelhouders. De bv startte een rechtsgeding in Duitsland wegens wanprestatie bij de uitvoering van een aannemingscontract. De Duitse rechtbank verklaarde de bv echter niet ontvankelijk, omdat zij (destijds) naar Duits internationaal privaatrecht geen rechtspersoonlijkheid had en dus niet kon optreden als procespartij. De hoogste Duitse rechter, het Bundesgerichtshof, stelde ten slotte prejudiciële vragen aan het Europese Hof van Justitie. Het Hof antwoordde dat de weigering om de rechtspersoonlijkheid te erkennen van een buitenlandse (EU) rechtspersoon die haar werkelijke zetel naar Duitsland had verplaatst, *'regelrecht inging tegen de vrijheid van vestiging die de vennootschappen ingevolge de artikelen 43 EG en 48 EG toekwam'*.

Het recht van vrije vestiging beperkt een lidstaat ook om nadere eisen te stellen aan het functioneren van rechtspersonen uit andere EU-lidstaten binnen haar jurisdictie.

Om oneigenlijk gebruik van buitenlandse rechtspersonen tegen te gaan bepaalde de Nederlandse wetgever destijds dat – met handhaving van het incorporatiestelsel – een aantal regels van het Nederlandse ondernemings-

recht van toepassing is op sommige buitenlandse rechtspersonen. Het gaat dan om kapitaalvennootschappen die zijn opgericht naar buitenlands recht en die hun werkzaamheid geheel of nagenoeg geheel in Nederland verrichten en geen werkelijke band hebben met de staat van oprichting (art. 1 Wet op de formeel buitenlandse vennootschappen). De wet verlangt onder meer dat deze 'formeel buitenlandse vennootschappen' zich ook als zodanig inschrijven in het Handelsregister, dat zij hun jaarrekening openbaar maken en dat zij aan bepaalde minimum kapitaaleisen voldoen. In zijn uitspraak inzake Inspire Art oordeelde het Europese Hof echter dat deze wet – voor zover het gaat om eisen die niet reeds voortvloeien uit bestaande EG-richtlijnen, zoals de verplichte inschrijving als formeel buitenlandse vennootschap – in strijd is met de in het EG-verdrag gewaarborgde vrijheid van vestiging, aldus het Europese Hof van Justitie in ECLI:EU:C:2003:512 (Inspire Art).

Mede naar aanleiding van bovenstaande uitspraak is de Wet op de formeel buitenlandse vennootschappen aangepast en gelden de extra eisen niet meer voor kapitaalvennootschappen uit de Europese Unie (EU) of de Europese Economische Ruimte (EER). Partij bij de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte zijn de landen van de Europese Unie aangevuld met IJsland, Liechtenstein en Noorwegen.

1.6 Handelsregister

Ondernemingen nemen deel aan het maatschappelijk verkeer. Derden hebben er daarom belang bij te weten in welke rechtsvorm die onderneming aan het maatschappelijk verkeer deelneemt, wie de eigenaren en bestuurders van de onderneming zijn en wat de financiële positie van de onderneming is. Voor de antwoorden op deze vragen kan men terecht bij het Handelsregister. Dit register wordt sinds 1921 in stand gehouden door de Kamers van Koophandel (destijds de Kamers van Koophandel en Fabrieken). Deze kamers ontstonden aan het begin van de achttiende eeuw in Amsterdam en Rotterdam. In 1920 kende Nederland 36 regionale Kamers van Koophandel, verspreid over het hele land. In de loop der jaren is dit aantal verminderd. Met ingang van 1 januari 2014 is de Wet op de kamers van koophandel en fabrieken 1997 ingetrokken en vervangen door de Wet op de Kamer van Koophandel. In deze wet is de oude organisatiestructuur gewijzigd. Er is een organisatie gevormd met de status van een zelfstandig bestuursorgaan (zbo). Dit orgaan – de Kamer van Koophandel – blijft doen wat de Kamers van Koophandel in het verleden deden, maar heeft daarnaast twee nieuwe taken: innovatiestimulering en het beheer van de ondernemingspleinen. Deze (vijf) regionale pleinen vormen het loket waarbij personen die een onderneming drijven of overwegen een onderneming op te richten terecht kunnen voor aangelegenheden op het gebied van ondernemen en innovatie (art. 4 lid 2 Wet KvK).

De Kamer van Koophandel bestaat uit ten hoogste vijf leden die hun functie uitoefenen zonder last of ruggespraak (art. 6 Wet KvK). De leden worden benoemd door de minister van Economische Zaken en Klimaat. Naast de kamer is er ook een centrale raad (art. 9 Wet KvK) en zijn er regionale raden (art. 13 Wet KvK). Deze raden stellen meerjarenprogramma's en activiteitenplannen op die door de kamer worden vastgesteld (art. 17 en 18 Wet KvK). De raden hebben een adviserende taak (art. 22 en 23 Wet KvK) en bestaan

uit vertegenwoordigers van werkgevers- en werknemersorganisaties en overige leden (art. 10 en 14 Wet KvK). Het is de bedoeling dat bij de kamer in toenemende mate digitaal wordt gewerkt.

De jaarlijkse heffingen die bedrijven aan de kamer moesten betalen, zijn geschrapt. Dit levert voor het bedrijfsleven een besparing op van vele tientallen miljoenen euro's.

Anvankelijk hielden de Kamers van Koophandel naast het Handelsregister aparte registers voor ondernemingen, verenigingen en stichtingen bij. Deze registers zijn inmiddels samengevoegd.

De instandhouding van het Handelsregister is gebaseerd op de Handelsregisterwet 2007 (Hrgw 2007) en het Handelsregisterbesluit 2008. Het Handelsregister is de basisregistratie van ondernemingen en rechtspersonen. In het Handelsregister staan vrije beroepsbeoefenaren en ook publiekrechtelijke rechtspersonen ingeschreven, zoals provincies en gemeenten. Het Handelsregister is onderdeel van een stelsel van basisadministraties. Dit heeft onder meer als voordeel dat sommige gegevens door de Kamer van Koophandel niet bij betrokkenen behoeven te worden opgevraagd, maar ambtshalve kunnen worden aangebracht door raadpleging van een ander basisregister (art. 17 Hrgw 2007). De gedachte hierachter is dat de burger niet gevraagd wordt naar gegevens die al bij de overheid bekend zijn. Die gegevens worden authentieke gegevens genoemd. De gegevens die in de Hrgw 2007 worden genoemd zijn de authentieke gegevens, en die in het Handelsregisterbesluit 2008 worden genoemd zijn de niet-authentieke gegevens. Deze verdeling heeft tot gevolg dat de gegevens die met betrekking tot één onderneming of rechtspersoon worden opgenomen in het register, deels in de wet en deels in het besluit staan. Voorbeelden van andere basisadministraties zijn het Kadaster en de Basisregistratie personen (BRP).

Basisregistratie

Op grond van art. 30 Hrgw 2007 maken bestuursorganen bij de vervulling van hun taak gebruik van de gegevens die in het Handelsregister over ondernemingen en rechtspersonen beschikbaar zijn. Heeft een bestuursorgaan gerede twijfel over de juistheid van een authentiek gegeven dat het verstrekt heeft gekregen uit het Handelsregister, dan is het verplicht dit aan de Kamer van Koophandel te melden (art. 32 Hrgw 2007). Met deze maatregel wordt bevorderd dat in het Handelsregister alleen juiste gegevens staan vermeld. Op grond van art. 41 Hrgw 2007 rust op de Kamer van Koophandel ook de plicht het Handelsregister eens per drie jaar op juistheid te laten controleren.

De Kamer van Koophandel is niet lijdelijk met betrekking tot de inschrijving. De Kamer kan het register aanpassen (art. 34 Hrgw 2007) en zelfstandig besluiten een inschrijving te weigeren. Tegen deze besluiten kan bezwaar worden gemaakt op grond van de Algemene wet bestuursrecht (art. 35 Hrgw 2007).

Register
aanpassen

Het Handelsregister is een openbaar register; eenieder kan tegen betaling (art. 50 Hrgw 2007) de gegevens van het Handelsregister inzien of – bij voorkeur op elektronisch verzoek – een uittreksel daaruit verkrijgen (art. 21 en 21 Hrgw 2007). Niet alle gegevens zijn echter voor iedereen in te zien. Om te voorkomen dat de adresgegevens van personen misbruikt worden, is

Uittreksel

er in art. 51 Handelsregisterbesluit 2008 voor gekozen de privéadressen van bestuurders en andere functionarissen af te schermen. De afscherming is echter niet absoluut, in die zin dat bijvoorbeeld advocaten, deurwaarders en notarissen het woonadres wel kunnen inzien. De afscherming heeft geen betrekking op de woonadressen van functionarissen van een informele vereniging en ook de bewaarders van de boeken en bescheiden van verenigingen van eigenaren zijn van deze afscherming uitgezonderd (art. 51 Handelsregisterbesluit 2008).

1.6.1 Inschrijving

Uitgangspunt van de wet is dat alle organisaties die deelnemen aan het economisch verkeer ingeschreven worden. Op grond van dat uitgangspunt is in art. 5 Hrgw 2007 een inschrijfplicht voor alle ondernemingen en in art. 6 Hrgw 2007 voor alle rechtspersonen opgenomen. Er kan daarbij sprake zijn van een onderneming die wordt gedreven door een natuurlijk persoon of een andere niet-rechtspersoon zoals een vof. De onderneming kan echter ook toebehoren aan een rechtspersoon. Daarbij moet niet uitsluitend gedacht worden aan nv's en bv's, maar ook aan verenigingen en stichtingen en zelfs aan kerkgenootschappen. Daarnaast zijn er rechtspersonen die geen onderneming in stand houden; deze worden alleen als rechtspersoon ingeschreven. Anders dan in het verleden het geval was, zijn tegenwoordig publiekrechtelijke rechtspersonen verplicht zich in te schrijven in het Handelsregister.

Of er sprake is van een onderneming wordt beoordeeld met behulp van de definitie van art. 2 Handelsregisterbesluit 2008. Daarbij wordt rekening gehouden met de omvang van de activiteiten en de omzet. Activiteiten van geringe omvang en met weinig omzet zullen in de regel niet als onderneming worden aangemerkt. Als aan een rechtspersoon een onderneming toebehoort die als zodanig moet worden ingeschreven, dan geldt de inschrijving van de onderneming tevens als inschrijving van de rechtspersoon (art. 7 Hrgw 2007).

Ondernemingen die toebehoren aan een buitenlandse rechtspersoon, die een hoofd- of een nevenvestiging in Nederland hebben of in Nederland worden vertegenwoordigd door een gevolmachtigde handelsagent worden eveneens ingeschreven (art. 5 Hrgw 2007). De inschrijving van een informele vereniging is niet verplicht, maar berust op vrijwilligheid (art. 6 Hrgw 2007).

De inschrijving in het Handelsregister geschiedt door de eigenaar van de onderneming of door de bestuurder van de rechtspersoon. Als die beiden niet in Nederland zijn gevestigd, dan kan de inschrijving van de onderneming of de rechtspersoon geschieden door degene die in Nederland met de dagelijkse leiding is belast (art. 18 Hrgw 2007). De inschrijving kan ook geschieden door een door de eigenaar of de bestuurder aangewezen gevolmachtigde. Bij de eerste inschrijving in het Handelsregister is dat in de praktijk vaak de notaris.

1.6.2 Inschrijfnummer

Bij de inschrijving in het Handelsregister wordt aan de onderneming of de rechtspersoon een inschrijfnummer toegekend. Dit nummer is uniek. Ondernemingen en rechtspersonen, met uitzondering van rechtspersonen die geen onderneming in stand houden, zijn verplicht het inschrijfnummer op hun uitgaande brieven, offertes en facturen te vermelden (art. 27 Hrgw

2007). Hierdoor worden derden in staat gesteld snel informatie over de onderneming of de rechtspersoon uit het Handelsregister op te vragen. Op grond van art. 49 Hrgw 2007 zijn aan de eerste inschrijving in het Handelsregister kosten verbonden.

1.7 Handelsnaam

De naam waarmee ondernemingen aan het handelsverkeer deelnemen is de handelsnaam van de onderneming (art. 1 Handelsnaamwet). Die naam is soms de naam van de eigenaar van de onderneming, maar vaak ook niet. Voor ondernemingen is het bezit van een handelsnaam belangrijk. De handelsnaam staat voor de reputatie van de onderneming en niet zelden wordt bij verkoop van een onderneming extra geld voor de handelsnaam betaald. Er is dan sprake van goodwill. In de slag om de gunst van de kopers vertonen ondernemingen soms de neiging te willen profiteren van de handelsnaam van een ander. De Handelsnaamwet (Hnw) probeert deze praktijk te beteugelen (art. 3 Hnw), maar niet altijd met succes. Procedures over het ten onrechte gebruiken van een handelsnaam zijn talrijk. In essentie gaat het erom dat het gebruik van een handelsnaam niet tot verwarring leidt bij het publiek. Verwarring kan bijvoorbeeld ontstaan als de handelsnaam eerder al door een ander wordt gebruikt (art. 5 en 5a Hnw) en de ondernemingen gelijksoortige werkzaamheden verrichten zoals in ECLI:NL:RBAMS:2018:1687 (Link vs. Linq).

Goodwill

ECLI:NL:RBAMS:2018:1687 (Link vs. Linq)

In deze zaak ging het om een geschil tussen Link Advokaten – sinds 2012 gevestigd in Amsterdam – en Linq Advocaten die sinds 2016 was gevestigd in Roermond. De rechter meende dat een Q of K onvoldoende onderscheidend was, dit temeer omdat beide kantoren zich bezighielden met juridische bijstand. Dat de kantoren 200 kilometer van elkaar verwijderd waren, werd in dit geval niet relevant gevonden omdat de advocaten van Link zich richten op het hele land – zij waren ook per Skype bereikbaar. Beide kantoren maakten bovendien gebruik van Twitter, Facebook en een website, waardoor zij beide landelijk vindbaar waren. De rechter oordeelde daarom dat Linq een andere handelsnaam moest gaan gebruiken.

De ondernemer die op de een of andere manier ten onrechte gebruik heeft gemaakt van de handelsnaam van een ander handelt onrechtmatig tegenover die ander en loopt daarmee het risico schadevergoeding te moeten betalen. Daarnaast is overtreding van de Handelsnaamwet strafbaar (art. 7 Hnw).

In de praktijk is een handelsnaam soms ook een merknaam. In dat geval wordt bij aantasting van die handelsnaam niet alleen gehandeld in strijd met de Handelsnaamwet, maar ook in strijd met het merkenrecht en (wellicht in mindere mate) met het auteursrecht.

Merknaam

Naast de gedupeerde ondernemer kan ook de Kamer van Koophandel zich tot de rechter wenden met het verzoek de inbreuk op een handelsnaam te beëindigen (art. 6a Hnw).

1.8 Vindplaatsen en bronnen van het ondernemingsrecht

De wet is de primaire bron van het ondernemingsrecht. Voor rechtspersonen is Boek 2 BW de belangrijkste vindplaats van het recht, voor niet-rechtspersonen is dat het Wetboek van Koophandel (WvK) en Boek 7a BW.

Daarnaast zijn voor het ondernemingsrecht onder meer van belang:

- de Faillissementswet (Fw);
- de Handelsregisterwet 2007 (Hrgw 2007);
- de Handelsnaamwet (Hnw);
- Europese richtlijnen en verordeningen;
- de Wet op de economische delicten (WED);
- de Wet giraal effectenverkeer (Wge);
- de Mededingingswet (Mw);
- de Wet op het financieel toezicht (Wft);
- het Besluit openbare biedingen Wft (Bob Wft);
- de Wet toezicht financiële verslaggeving (Wtfv);
- de Wet op de ondernemingsraden (WOR);
- de Wet op de Europese ondernemingsraden (WEOR).

Soft law

Behalve in formele wetgeving is het ondernemingsrecht in toenemende mate ook in zogeheten *soft law* te vinden. Dit betreft gedragsnormen die door of vanuit het bedrijfsleven zijn opgesteld en die al dan niet door de wetgever uitdrukkelijk worden ondersteund. Denk aan de Nederlandse Corporate Governance Code (Code Tabaksblat) en de Fusiegedragsregels 2015 van de Sociaal-Economische Raad (SER).

Een belangrijke rechtsbron van het ondernemingsrecht ten slotte is de rechtspraak, en wel in het bijzonder die van de Ondernemingskamer van het gerechtshof Amsterdam. Dit rechterlijk college heeft exclusieve bevoegdheid – soms in eerste instantie, soms in hoger beroep – bij een aantal belangrijke geschillen binnen of rond de vennootschap en de met haar verbonden onderneming (art. 66 Wet op de rechterlijke organisatie).

Naar gelang van hun relevantie voor het ondernemingsrecht worden voorgaande regelingen meer of minder uitgebreid behandeld.

Casus

-
- 1.1** De studenten Alfred en Karel hebben een internetapplicatie ontwikkeld die miljoenen hits per dag en een grote naamsbekendheid opleveren. Zij steken er veel tijd en geld in, en de applicatie krijgt een aanzienlijke marktwaarde. Is er in dit geval sprake van een onderneming in de zin van de Hrgw 2007?
- 1.2** In Naaldwijk verhuurt de rooms-katholieke kerk regelmatig zalen aan derden.
- a** Is er sprake van een onderneming in de zin van de Hrgw 2007?
 - b** Is er sprake van een onderneming in de zin van de WOR?
 - c** Welke gegevens over de rooms-katholieke kerk te Naaldwijk zijn in het Handelsregister te vinden?
- 1.3** De gemeente Amsterdam houdt een scholengemeenschap in stand die bestaat uit twee onderdelen die elk op een eigen locatie zijn gevestigd: één voor vmbo/havo en één voor vwo.
- a** Is er in dit geval sprake van een nevenvestiging als bedoeld in de Hrgw 2007?
 - b** Stel dat er in dit geval sprake is van een inschrijvingsplicht in het Handelsregister. Wie schrijft dan welke gegevens over de scholengemeenschap in?
- 1.4** Een rechtspersoon in oprichting is bezig met het starten van een nieuwe onderneming. Een notaris wordt verzocht de oprichting voor te bereiden. Er kunnen ook reeds contracten worden afgesloten voor een bankrekening, nieuw briefpapier, de inkoop van goederen en de huur van een bedrijfspand.
- a** Is er in dit geval sprake van een onderneming in de zin van de Hrgw 2007?
 - b** Moet de rechtspersoon in de oprichtingsfase al worden ingeschreven in het Handelsregister?
- 1.5** Is een informele voetbalvereniging die in de sportkantine drank en kleine snacks verkoopt, verplicht zich in te schrijven in het Handelsregister?
- 1.6** Kan worden nagegaan of alle verenigingen van eigenaren zich hebben ingeschreven in het Handelsregister? Zo ja, op welke wijze?
- 1.7** Is een vereniging van eigenaren een formele of een informele vereniging?
- 1.8** De handelsnaam van een onderneming is niet hetzelfde als de naam van de rechtspersoon die de onderneming in stand houdt.
- a** Welke naam moet worden vermeld op het briefpapier van de onderneming?
 - b** Moet de handelsnaam worden ingeschreven in het Handelsregister?
 - c** Kan een rechtspersoon meerdere handelsnamen gebruiken?

- 1.9** In het Handelsregister worden ook bestuurders van rechtspersonen ingeschreven.
- a** Is in het Handelsregister de identiteit van een bestuurder van een publiekrechtelijk rechtspersoon te achterhalen?
 - b** Is in het Handelsregister voor eenieder te achterhalen waar een statutair bestuurder van een rechtspersoon woont?
 - c** Indien een rechtspersoon bestuurder is van een rechtspersoon, wordt in dat geval ook een natuurlijk persoon ingeschreven in het Handelsregister?